

Gezien worden of gezien zijn?

Over oude en nieuwe sociale bewegingen in de Vlaamse pers

Joris Verhulst & Stefaan Walgrave¹

Summary

In the press or out of the picture?

On old and new social movements in the Flemish press

The basic tenet of this article is that different types of social movements are treated differently in the press. Old (e.g. unions), new (e.g. peace) and recent (victims) movements are expected to get diverging press coverage because of several reasons: their ability to influence news routines (power), their use of disruptive or sensational actions, and their relevance. Using two longitudinal databases (1991-2000), one covering the front-page mentions of the different movement types in three national newspapers in Belgium, the other covering all demonstrations held by the three movement types in the Belgian capital, these hypotheses are tested. We found that old social movements receive the lion's share of all movement coverage; they are also able to voice their stances far more often than the other two movement types. Old and new social movements tend to hit the streets in the same temporal cycles, but whereas staging protests does not affect the media attention obtained by new social movements, old social movements do manage to attract more attention via their actions. More than relevance, the degree of institutionalization (public relations professionalization) seems to be the most important determinant of media attention for social movements.

1. Over de media en hun belang voor sociale bewegingen

Het hoeft geen betoog dat de massamedia belangrijke actoren zijn binnen de politieke en sociale werkelijkheid. Zij zijn echter niet enkel een venster op de wereld, maar maken daar zelf ook actief deel van uit, wat met zich meebrengt dat ze die wereld ook – gewild of niet – beïnvloeden. Sociale actoren, instellingen en zelfs personen bestaan in vele gevallen enkel bij de gratie van de media, en krijgen hun betekenis door de manier waarop ze in de media worden weergegeven. De media zijn dan ook een strijdperk waarbinnen allerhande groepen en instellingen wedijveren over de definitie en de constructie van de sociale werkelijkheid (Gurevitch & Levy, 1985). Dat gaat in het bijzonder op voor sociale bewegingen, die permanent een dubbele strijd leveren: eerst is er de toegangsstrijd tot de media, en als die beslecht is volgt de definitiestrijd in de media.

Toegang verwerven tot de media ligt voor sociale bewegingen niet voor de hand. Zo is er niet alleen de concurrentie van andere maatschappelijke groepen die ook hun deel van de aandachtskoeke willen (media-aandacht als *zero-sum game*), maar ook de politieke machthebbers willen hun boodschap zoveel mogelijk kwijt aan de media. Het probleem – althans voor de sociale bewegingen – is nu net dat de nieuwsmedia zelf de voorkeur geven aan officiële commentaren en verklaringen die uitgaan van de politieke autoriteiten, en bovendien zullen de nieuwsmedia de standpunten van de overheid meestal tot het uitgangspunt maken van waaruit eventuele verdere discussie plaatsvindt (Gamson, Croteau, Hoynes & Sasson, 1992; Gamson & Modigliani, 1989; Gans, 1979). Hoe meer het nieuws gebaseerd wordt op officiële bronnen, hoe ‘neutraler’ de verslaggeving en hoe meer die als legitiem wordt ervaren (Witte, 2002). Naast deze strijd met allerhande concurrerende, veelal officiële nieuwsbronnen, moeten er ook nieuwsbarrières overschreden worden; de *nieuwspoorten* moeten genomen worden met als poortwachters nieuwswaardigheid en nieuwsroutines (Gans, 1979; Shoemaker & Reese, 1991).

De relatie tussen sociale bewegingen en de media is tot op zekere hoogte wederkerig – *send my message* tegenover *make my news* – maar is in essentie toch asymmetrisch. Sociale bewegingen zijn immers meer afhankelijk van de media dan omgekeerd (Gamson & Wolfsfeld, 1993). Voor sociale bewegingen is mediaberichtgeving van cruciaal belang, omdat die berichtgeving vaak het enige is wat het publiek van hen te zien krijgt. Zo stelde Raschke (1985) dat protest waarover niet wordt bericht, nooit echt heeft plaatsgehad. Mediaberichtgeving over sociale bewegingen zorgt voor hun validatie (wij bestaan); ze houdt de leden op de hoogte van haar activiteiten en stelt zo de achterban gerust dat de beweging actief en goed bezig is (Smith, 1999); ze draagt bij tot de mobilisatie voor collectieve actie; ze verbreedt de conflictreikwijdte (Gamson & Wolfsfeld, 1993); ze kan de rekrutering van nieuwe bewegingsleden vergemakkelijken (Barker-Plummer, 2002) en de positie aan de eventuele onderhandelingsstafel versterken (Vasterman & Aerden, 1995).

Enkele voorbeelden kunnen die functies van berichtgeving voor sociale bewegingen verduidelijken. In België werd de Witte Mars van 20 oktober 2002 in grote mate door de media gemaakt. Bijzonder veel ‘witte’ demonstranten verwezen naar de media als belangrijkste mobilisatiekanaal (Walgrave & Manssens, 1998, 2000), wat ook het geval bleek te zijn bij soortgelijke mobilisaties in andere landen (Walgrave & Verhulst, 2006). Dat meer dan een vierde van de leden van *Friends of the Earth* zegt lid te zijn geworden van die bewegingsorganisatie na het zien van een mediacampagne (Smith, 1999), is een treffend voorbeeld van de rekruteringsfunctie die de media kunnen hebben.

Wanneer nu de toegangsstrijd beslecht is en een sociale beweging het nieuws haalt, dan is het voor de beweging bang afwachten *hoe* de berichtgeving gekleurd is, in hoeverre het nagestreefde frame en interpretatiekader overgenomen is en doorgegeven wordt door de media. Met andere woorden: in hoeverre is er sprake van een journalistieke *description bias* (McCarthy, McPhail, Smith & Crishock, 1998; Smith, McCarthy, McPhail & Boguslax, 2001)? Want hoe het ook zij: nieuwsberichtgeving vervormt de weergave van protest (Gitlin, 1980; Molotch, 1979). McLeod (1995) heeft middels experimenteel onderzoek aangetoond dat subtiele ver-

schillen in nieuwsverslaggeving over eenzelfde protestactie kunnen leiden tot significante verschillen in de perceptie die de ontvangers van de actievoerders hebben. Niet enkel de mate, maar ook en vooral de richting van de vervorming is van groot belang: zo kan framing die gelijkloopt tussen beweging en media bewegingsmobilisatie bevorderen, terwijl een tegengestelde framing, door bewuste of onbewuste 'foute' vertalingen van de boodschap, bewegingsmobilisatie afremt (Cooper, 2002; Gamson & Modigliani, 1989; Gamson & Wolfsfeld, 1993).

In dit artikel zoomen we vooral in op de eerste kwestie: de toegangsstrijd. Halen sociale bewegingen het nieuws? En vooral: zijn er verschillen in de berichtgeving over verschillende soorten sociale bewegingen? Hiervoor beroepen we ons op het in de sociale bewegingsleer klassieke onderscheid tussen oude (met als schoolvoorbeeld de vakbonden) en nieuwe (bijvoorbeeld de vredesbeweging) sociale bewegingen, aangevuld met wat we recente bewegingen zullen noemen, waarbij het gaat om bewegingen die ontstaan na plotse gewelddadige gebeurtenissen die een hele natie beroeren. De vraag naar de verschillende berichtgeving tussen verschillende soorten bewegingen kan dan ook worden uitgebreid: gaat de aandacht voor één (soort) sociale beweging misschien ten koste van de berichtgeving over een andere (soort) beweging? Zijn er evoluties in nieuwsverslaggeving? Zijn er verschillen in de manier waarop verschillende bewegingen het nieuws halen?

Zoals gezegd, sociale bewegingen zijn afhankelijk van de media. Dit wordt echter nog relevanter als zou blijken dat er tussen de mediabelangstelling voor verschillende *soorten* bewegingen inderdaad grote verschillen zouden bestaan. Zo kan het zijn dat kleinere bewegingen en organisaties, die over minder middelen beschikken en daarom meer behoefte hebben aan de aandacht van de media om hun organisatie bekendheid te laten verwerven, juist door hun gebrek aan middelen (en dus ook bekendheid) minder kunnen rekenen op media-aandacht, terwijl de grotere organisaties, die er relatief minder behoefte aan hebben, door hun verworven positie meer toegang krijgen tot de media. Als dat het geval blijkt, en er dus van zulk een zelfversterkend proces sprake is, dan hebben de media mede de sleutel in handen voor het ontstaan en de ontwikkeling van nieuwe spelers op het middenveld, en zou dit ook kunnen betekenen dat zwak georganiseerde groepen nooit de kans krijgen om zichzelf op de kaart te zetten. Wanneer we er dan van uitgaan dat de sterkte van de organisaties gelijkloopt met de economische, sociale of culturele sterkte van de groepen wiens belangen ze behartigt, dan betekent dit dat de zwakke groepen in de samenleving veel minder de kans krijgen zich standvastig te verenigen. Als dat zo is, dan is dat een probleem dat raakt aan het hart van de democratie.

Het onderzoek is tweevoudig van opzet en is uniek in zijn soort, door het gebruik van twee uitzonderlijke databestanden. Een eerste is een tienjarig bestand waarbij de vermeldingen naar sociale bewegingen en organisaties van allerlei aard zijn opgenomen voor drie Vlaamse dagbladen, en het al dan niet vermeld zijn van de standpunten van zulke bewegingen of organisaties. Op die manier kunnen we dus uitzoeken of, en hoe de berichtgeving over verschillende soorten sociale bewegingsorganisaties gelijkloopt of verschilt, en dit op lange termijn, op een continue basis en in dagbladen van verschillende strekkingen. Aan de hand van het tweede databestand kunnen we deze mediaberichtgeving ook linken aan de sociale realiteit. Dit

bestand, dat dezelfde tienjarige periode beslaat, omvat alle betogingen op Brusselse bodem en de organiserende bewegingsorganisaties. Wanneer we beide bestanden aan elkaar linken kunnen we dus, mede dankzij de longitudinaliteit, ook een zicht krijgen op de manier waarop de betogingsactiviteit van meer of minder belang is voor de aandacht die verschillende soorten sociale bewegingen ontvangen in verschillende dagbladen. In de loop van het artikel zullen we dan ook een aantal, vaak tegengestelde, hypothesen, die voortkomen uit de bewegings- en mediatheorie, uitgebreid kunnen toetsen.

2. Oude, nieuwe en recente sociale bewegingen

Zoals gezegd spitst ons onderzoek zich toe op drie verschillende typen sociale bewegingen, die zowel historisch als organisatorisch relevant zijn.

De *oude sociale bewegingen* zijn veelal gefundeerd op de klassieke links-rechtstegenstellingen en hun strijdpunten hebben doorgaans te maken met herverdelingsvraagstukken (zie bijvoorbeeld Carroll & Ratner, 1999; Fraser, 1995; Kriesi, Koopmans & Duyvendak, 1995; Laraña, Johnston & Gusfield, 1994). Het zijn meestal goedgeorganiseerde, strak gestructureerde en sterk uitgebouwde organisaties, zowel qua middelen als qua achterban. Het zijn de reuzen van het middenveld. Typevoorbeeld van oude sociale bewegingen zijn de vakbonden.

De strijdpunten van de *nieuwe sociale bewegingen* daarentegen situeren zich niet binnen de klassieke, overkoepelende ideologieën, maar hangen samen met nieuwe thema's zoals de derdewereldproblematiek, antiracisme, vrouwenrechten en milieu. Hun strijdpunten bevinden zich misschien wel op nieuwe maatschappelijke breuklijnen, maar die nieuwe breuklijnen zijn een stuk minder uitgekristalliseerd en organisatorisch verhard. De organisaties van deze nieuwe sociale bewegingen zijn een heel stuk lichter, diffuser en heel wat minder gecentraliseerd (Laraña e.a., 1994; Meyer & Tarrow, 1998; Walgrave, 1992). Emancipatie en vooral inspraak en democratisering zijn hun kerneisen en dat vertaalt zich in hun interne organisatiewijze met open procedures, wantrouwen tegen delegatie, een snel verloop van organisatieleiders en basisdemocratie. Dit is natuurlijk een ideaaltypische schets en sommige van de nieuwe sociale bewegingsorganisaties zijn wel degelijk eerder klassiek georganiseerd, maar toch gaat het over het algemeen om lichtere structuren en om een minder geprofessionaliseerde staf. De Belgische milieubeweging, bijvoorbeeld, toch een van de sterkste nieuwe sociale bewegingen in het land, weegt organisatorisch, financieel en qua professionalisering een heel stuk lichter dan de klassieke organisaties van werkgevers en werknemers (Walgrave, 1997).

Ons derde type sociale bewegingen hebben we *recente sociale bewegingen* genoemd. Het gaat hier om slachtofferbewegingen, die na bepaalde emotionele *focusing events* (bijv. daden van willekeurig geweld, ontvoeringen en verkrachtingen van kinderen) tot korte explosieve mobilisaties leiden, maar die er niet in slagen om dat momentum vast te houden en schijnbaar even snel als ze gekomen zijn weer van de maatschappelijke scène verdwijnen (Walgrave & Rihoux, 1997; Walgrave & Verhulst, 2006). Typevoorbeelden van zulke bewegingen zijn de Witte Beweging in België en de Beweging tegen Zinloos Geweld in Nederland. In bijna alle

gevallen worden recente sociale bewegingen opgezet door nabestaanden van de slachtoffers, wat leidt tot een volledig gebrek aan professionalisering en een nog lagere organisatiegraad dan bij de nieuwe sociale bewegingen.

3. Oude, nieuwe en recente sociale bewegingen en hun potentiële media-aandacht

Media-aandacht is vaak een kwestie van leven en dood voor een sociale beweging. Maar voor journalisten zijn sociale bewegingen niet de meest evidente nieuwsbron. Sociale bewegingen wenden dan ook mediastrategieën aan om de journalistieke *selection bias* te omzeilen (McCarthy e.a., 1998; McQuail, 2000; Oliver & Maney, 2000; Smith e.a., 2001). We spitsen ons in deze bijdrage toe op het onderscheid tussen de drie verschillende soorten sociale bewegingen omdat het erop lijkt dat er verschillen bestaan in media-aandacht tussen de verschillende typen van sociale bewegingen onderling. Sommige lijken enkel onder de aandacht te komen als ze (massaal) actie voeren, andere schijnen geëvolueerd tot erkende politieke spelers die ook het nieuws halen zonder acties te ondernemen. Deze laatste zijn niet alleen nieuwswaardig door 'op te vallen' maar omdat ze deel zijn gaan uitmaken van de journalistieke nieuwsroutines. Ons centraal uitgangspunt luidt dus dat er een onderscheid in nieuwsaandacht is tussen de zogenaamde *oude*, de *nieuwe* en de *recente* sociale bewegingen. Ze zitten in een verschillende maatschappelijke en politieke positie, hebben een andere relatie met de pers en ontwikkelen daarom ook andere mediastrategieën.

Waarom verwachten we verschillen tussen deze soorten bewegingen onderling en welke verschillen verwachten we dan juist? Onze hypothesen zijn gebaseerd op de benadering van de nieuwswaarden enerzijds en die van de nieuwsroutines anderzijds. Die benaderingen doen ons beide een verschil in media-aandacht verwachten tussen de drie bewegingen, maar leiden tot gedeeltelijk tegenstrijdige hypothesen. In een notendop: de leer van de *nieuwsroutines* en van de institutionele bronnen doet ons veel meer berichtgeving over de strakker georganiseerde oude sociale bewegingen verwachten, terwijl de idee van de *nieuwswaarden* dan weer zou moeten leiden tot meer nieuwsaandacht voor de meer verrassende, afwijkende en meer radicale nieuwe sociale bewegingen en voor de explosieve recente sociale bewegingen. Vanuit de theorieën van nieuwswaarden en nieuwsroutines kunnen we een aantal concrete hypothesen vooropstellen aangaande de (verschillen in) media-aandacht voor de verschillende soorten sociale bewegingen.

3.1 Institutionalisering

De mate waarin een bepaalde maatschappelijke groep zijn verhaal in de media kwijt kan, heeft te maken met drie dingen: de economische en culturele middelen van die maatschappelijke actor, zijn kennis van de journalistieke gebruiken en de mate waarin de boodschap van de actor 'resoneert' met bredere politieke waarden of tendensen (Ryan, Carragee & Schwerner, 2001).

De laatste factor, waar we later op ingaan, heeft te maken met het belang van de breuklijn of de waarde waarrond de beweging ageert. De eerste twee factoren – middelen en kennis – zijn evenwel de voornaamste bouwstenen voor onze hypothese dat de oude sociale bewegingen meer het nieuws halen dan de nieuwe.

De *oude sociale bewegingen* zijn in staat om hun enorm organisatorisch gewicht te vertalen in een professionele omgang met de pers. We mogen ervan uitgaan dat de oude sociale bewegingen uitstekend op de hoogte zijn van de nieuwsroutines en daarop inspelen: ze hebben volwaardige persdiensten, ervaren perswoordvoerders, leggen persoonlijke contacten met journalisten, ze geven persconferenties en bereiden zelf kant-en-klare persteksten voor die enkel wat redactionele bewerking behoeven. Ze bekwamen zich in wat Vriamont (1994) rechtstreekse mediagerichte mediastrategieën noemt. De oude sociale bewegingen hebben zich dus in de nieuwsroutines van de journalisten ingenesteld. Hun leiders en woordvoerders staan in het telefoonboekje van elke journalist die met de materie bezig is, en als er iets op het domein gebeurt, dan hangt de pers stevast aan de lijn voor een reactie.

Hoe meer dit soort bewegingen erkende spelers worden, hoe meer de media geneigd zijn om ze te beschouwen als ‘officiële’ nieuwsbronnen, en hoe meer hun positie op de media-agenda wordt geconsolideerd (McQuail, 2000). Het gaat dus om een zelfversterkend proces. Immers: zulke bronnen zorgen voor een betrouwbare stroom aan nieuws, en hun middelen en organisatie maken dat ze journalisten op het juiste moment (dus tegen de deadline) en in een pasklaar taalgebruik van het nodige materiaal kunnen voorzien (Gans, 1979; Vasterman & Aerden, 1995). Dit maakt hen tot een efficiënte, betrouwbare en gezaghebbende bron met een vaste toegang tot de nieuwsmedia (Gans, 1979). Op die manier wordt de asymmetrische verhouding tussen media en sociale bewegingen meer en meer rechtgetrokken, en zou men zelfs zover kunnen gaan om te zeggen dat het gaat om ‘strategische alliantievormen’ tussen beide actoren (zie bijvoorbeeld Knoke, 2001). Het komt er dan voor beide partijen op aan om zich zoveel mogelijk op elkaars noden af te stemmen, om een optimale uitwisseling van middelen, in dit geval een nieuwswaardig verhaal tegenover nieuwsaandacht, mogelijk te maken.

De manier waarop de *nieuwe sociale bewegingen* de media tegemoet treden, zo luidt onze verwachting, draagt de sporen van hun lagere organisatiegraad. Door hun lagere graad van institutionalisering vallen de nieuwe sociale bewegingen meer buiten de nieuwsroutines van de pers, zijn ze eerder mediaoutsiders dan de oude sociale bewegingen (Gans, 1979; Goldenberg, 1975; McQuail, 2000).

Omdat ze nog minder georganiseerd zijn dan de nieuwe sociale bewegingen, verwachten we volgens deze eerste hypothese in het algemeen heel weinig aandacht voor de *recente sociale bewegingen*. Ze behoren zeker niet tot de routinekanalen van de journalisten. Hun organisatorische kracht, professionalisme en duurzaamheid schieten schromelijk te kort.

Onze eerste hypothese, die we de *institutionaliseringshypothese* zouden willen noemen, luidt dus dat de oude sociale bewegingen door hun sterkere en professionelere organisatie beter in staat zijn zich van de nieuwsroutines van journalisten te bedienen en zo hun verhaal frequenter door de poorten van het nieuws te sluizen dan de nieuwe sociale bewegingen en a fortiori dan de recente sociale bewegingen (H1).

3.2 Spektakel

Bekeken van de kant van de nieuwswaarden kunnen we echter ook tot een tegengestelde hypothese komen, die we de *spektakelhypothese* noemen. Kenmerkend voor de *nieuwe sociale bewegingen* is hun voorkeur voor symbolische, opvallende actie in de publieke sfeer ten nadele van de institutionele actie in de politieke sfeer (Buechler, 1995). Het gaat om 'nieuwe' tactieken van geweldloos verzet en burgerlijke ongehoorzaamheid die haaks staan op de heersende gedragsnormen, en om dramatisch vertoon in de beste Ghandi-traditie. De nieuwe sociale bewegingen verkiezen 'radicale mobilisatietactieken van verstoring en verzet die verschillen van diegene die werden gebruikt door de arbeidersbeweging' (Laraña e.a., 1994). Terwijl de *oude sociale bewegingen* het nieuws proberen te halen door hun omgang met de pers te professionaliseren, hanteren de nieuwe sociale bewegingen doelbewust een andere strategie: ze proberen op te vallen.

De soms grote omvang van hun protesten, de polarisatie en conflictgeladenheid, het spektakel- en 'event'-gehalte dat eraan vasthangt, zijn allemaal factoren van nieuwswaarde die ertoe bijdragen dat deze groepen het nieuws halen (Shoemaker & Reese, 1991; Vriamont, 1994). Onderzoek heeft inderdaad herhaaldelijk aangetoond dat net deze elementen merkkelijk bijdragen tot nieuwsaandacht (Fillieule, 1998; McCarthy e.a., 1998; McPhail & Schweingruber, 1996; Oliver & Myer, 1999; Van Aelst & Walgrave, 1999). In de mate dat die kenmerken meer typerend zijn voor de protestacties van de nieuwe sociale bewegingen dan die van de oude sociale bewegingen, kunnen we verwachten dat de nieuwe sociale bewegingen, wegens de nieuwswaarde van de door hen georkestreerde evenementen, meer het nieuws halen dan de oude. Ze brengen gewoonweg meer spektakel.

Ook de spektakelhypothese gaat dus uit van een wisselwerking tussen media en sociale beweging. Gamson en Modigliani (1989) spreken in dat verband zelfs van een 'ruilhandel': door de organisatie van zulke spectaculaire demonstraties en protestacties – Boorstin (1971: 120) noemde deze 'pseudo-events' – hopen de bewuste bewegingsorganisaties het nieuws te halen. Omgekeerd hebben de media hier een vette 'nieuwsklui' aan.

Kenmerkend voor de *recente sociale bewegingen* is de emotionaliteit van hun protest, de onverwachtheid (shockwaarde) van hun mobilisaties, hun tijdelijkheid en explosiviteit. Dat zijn stuk voor stuk factoren die hun nieuwswaarde verhogen. Onze spektakelhypothese noopt ons dus te verwachten dat recente sociale bewegingen relatief veel media-aandacht krijgen, tenminste zolang ze erin slagen om via spectaculaire mobilisaties op de maatschappelijke scène post te vatten.

Samenvattend zegt de spektakelhypothese dus dat de nieuwe sociale bewegingen (door hun constanter aanwezigheid) meer media-aandacht krijgen dan de recente en dat de recente bewegingen op hun beurt meer 'exposure' genieten dan de oude sociale bewegingen (H2).

3.3 Relevantie

Toch kan op basis van dezelfde benadering – wat heeft nieuwswaarde en wat niet? – ook weer de omgekeerde hypothese worden ontwikkeld, die alweer een groter nieuwsoverzicht voor de

oude sociale bewegingen verwacht. De relevantie van een gebeurtenis of een actor is misschien wel de belangrijkste nieuws waarde. Iets is relevant wanneer het gevolgen heeft voor veel mensen, hetgeen uiteraard ook een essentiële nieuws waardefactor is (Shoemaker & Reese, 1991). *Oude sociale bewegingen* worden alom gezien als belangrijke spelers op het middenveld die dikwijls nauw worden betrokken bij de politieke besluitvormingsprocessen. In België is dat zeker het geval. Het land wordt in de internationale literatuur beschouwd als een neo-corporatistisch regime (Lijphart, 1999). Oude sociale bewegingen zoals vakbonden en mutualiteiten functioneren er in onderaanneming van de Belgische staat en verstrekken structureel/permanent beleidsadvies, formeel door allerlei adviesorganen en informeel door rechtstreekse toegang tot het beleid via de bevriende partij en haar kabinetten (verzuiling). Die traditionele organisaties hebben die positie voor een heel stuk te danken aan hun capaciteiten. Ze hebben de expertise en de organisatorische kracht om beleidsoplossingen uit te denken én te implementeren. En ze hebben voldoende stoorvermogen om de implementatie van vijandige besluitvorming te beletten.

Oude sociale bewegingen zijn dus relevant, want ze kunnen iets veranderen of veranderingen tegenhouden, ze hebben politieke macht. Gevolg is dat de standpunten van deze oude bewegingen door de persmensen als relevant en belangrijk worden gezien, zeker wanneer er bericht wordt over klassieke links-rechts-kwesties waarin ze een cruciale rol spelen. *Nieuwe sociale bewegingen* beschikken niet over deze bevoorrechte politieke positie, ze zijn veel minder 'insiders' van het politieke bedrijf (Walgrave, 1997). Hetzelfde geldt nog veel meer voor de *recente sociale bewegingen* die er al helemaal niet in slagen om tot de beleidscenakels door te dringen. Onze derde hypothese, we dopen ze de *relevantiehypothese*, voorspelt hetzelfde als de institutionaliseringshypothese maar om andere redenen. De oude sociale bewegingen halen meer het nieuws dan de nieuwe sociale bewegingen en nog veel meer dan de recente bewegingen, niet omdat ze organisatorisch sterk staan of professioneler met de pers omgaan, maar omdat ze relevanter zijn en omdat hun optreden meer directe potentiële gevolgen heeft voor meer mensen (H3).

3.4 Zero-sum

De longitudinaliteit van de te gebruiken databestanden (zie onder) laat ons toe nog een vierde algemene hypothese toe te voegen. We zouden ze de *zero-sumhypothese* willen noemen. Deze hypothese stelt niet zozeer dat de ene soort beweging meer aandacht zal krijgen dan de andere, maar wel dat de aandacht voor de ene soort bewegingen ten koste zal gaan van de media-aandacht voor de andere soort bewegingen. De drie soorten bewegingen zullen elkaar in de loop der tijd dus afwisselen qua media-aandacht (H4). De achterliggende idee is dat de media, wegens de veelvuldige claims op nieuwstijd en nieuwsruimte van allerlei groepen in de samenleving, en ook vanwege de bekommernis van nieuwsmakers om een divers en rijkgeschakeerd nieuwspalet te brengen, geneigd zullen zijn om het bewegingsnieuws gedoseerd toe te dienen en te spreiden. Nieuwsmakers zullen vermijden om nu eens de hele nieuwskoek en dan weer voor langere tijd helemaal geen nieuws aan de sociale bewegingen te wijden.

4. Data

Het longitudinale databestand waarmee we de nieuwsaandacht voor de drie soorten sociale bewegingen willen onderzoeken, bestaat uit alle artikelen die tussen 1 januari 1991 en 31 december 2000 verschenen op de voorpagina van drie Vlaamse kranten, verdeeld over de drie traditionele politieke stromingen: *De Morgen*, *Het Laatste Nieuws* en *De Standaard*. Om een voldoende longitudinaal bestand te kunnen aanmaken, drong een verregaande beperking van het aantal te coderen artikelen zich op. We opteerden voor het coderen van de voorpagina's en het niet-coderen van de dinsdag- en de donderdagkranten. Het uitsluiten van de dinsdag- en donderdagkranten was gebaseerd op de logica van het politieke agendasettingsonderzoek waarvoor deze data oorspronkelijk werden ingezameld. Het alleen steunen op de voorpagina's is te verdedigen, maar het zou wel een zekere vertekening kunnen inhouden. Het is evident dat vooral het grote nieuws – maar dat kan zowel het spectaculaire als het relevante nieuws zijn – de voorpagina haalt. Met de voorpagina's hebben we zeker niet het grootste deel van de bewegingsvermeldingen in de kranten gevat, maar we denken dat er geen reden is om te veronderstellen dat het louter coderen van de voorpagina's ontoelaatbare effecten heeft op de kansen van de verschillende hypothesen.

Het gaat in totaal om 5365 kranten (en voorpagina's), waarvan we 34.492 artikelen handmatig hebben gecodeerd. In die artikelen troffen we 2370 naamsvermeldingen van sociale bewegingsorganisaties aan die we in onze driedeling oud-nieuw-recent konden plaatsen. Elke organisatie kreeg een eigen code toegewezen die aan de hand van de eerste twee cijfers past binnen een hiërarchie van soorten bewegingen (zoals vakbonden, derdewereldorganisaties, zelfhulporganisaties, enzovoort). Telkens werd ook genoteerd of het standpunt van de betrokken organisatie al dan niet aan bod kwam in het artikel; dat was in totaal 1342 keer wel het geval.

Het grootste deel van onze analyse zal op dit uitgebreide mediabestand steunen. Maar we zullen nog een ander groot longitudinaal databestand gebruiken en het aan het mediabestand koppelen om een tweede deel van onze hypothesen te toetsen. Het gaat om een bestand met betogingen. In dat betogingsbestand, dat ook van 1 januari 1991 tot 31 december 2000 loopt, zitten de betogingen die in België gedurende die periode plaatsvonden. Van 1991 tot 1997 zijn de gegevens hiervoor bijeengezocht in de papieren politiearchieven (primaire bron), en in (alle pagina's van) de kranten *Le Soir* en *De Morgen* (secundaire bron) (voor meer details over de exacte methode zie: Van Aelst & Walgrave, 1999a). Vanaf 1997 echter werken we met de veel preciezere gegevens die ons door de Algemene Politiesteundienst (APSD) zijn verstrekt. Die dienst zamelt sinds 1997 alle registraties van betogingen door alle lokale politiediensten in België centraal in. In het betogingsonderzoek werd een bijzonder strikte definitie van een betoging gehanteerd. Alleen als een groep mensen zich over de openbare weg en met protestdoel-einden van de ene plaats naar de andere begaf, werd deze actie opgenomen. De meer alternatieve en spectaculaire acties – bijvoorbeeld sit-ins, blokkades... – die misschien wel typisch zijn voor de nieuwe sociale bewegingen werden dus niet geregistreerd. Dat verhoogt de kans dat we de spektakelhypothese niet zullen kunnen ondersteunen.

We kunnen de verschillende betogingen ook enkel kwantitatief, en niet vormelijk (actiestrategieën en repertoires) vergelijken. Toch blijkt uit internationaal onderzoek van onder meer Hocke (1998) dat betogingen het leeuwendeel van alle collectieve acties uitmaken. Ook internationaal vergelijkende surveydata zoals de *World Values Studies* wijzen op het belang van betogingen als actiemiddel (Norris, Walgrave & Van Aelst, 2005). Ook voor de Vlaamse nieuwe sociale bewegingen en voor de Belgische recente sociale bewegingen geldt dat betogingen het leeuwendeel van alle acties leveren (Walgrave, 1994; Walgrave & Rihoux, 1997). In de analyse worden in totaal 2059 betogingen betrokken die we ondubbelzinnig aan een van de drie soorten bewegingen konden toeschrijven.

De in de media vermelde bewegingsorganisaties en de in het bestand opgenomen betogingen georganiseerd door bewegingsorganisaties werden op een identieke manier gehercodeerd naar onze bewegingsdriedeling. De oude sociale bewegingen zijn de vakbonden, de professionele organisaties, de werkgeversorganisaties en de mutualiteiten. De nieuwe sociale bewegingen zijn de mensenrechten- en humanitaire organisaties, de milieugroepen, de dierenleedbewegingen, de vredesbewegingen, de derdewerldgroeperingen, de antiracistische organisaties en de plaatselijke organisaties die tot de sfeer van de nieuwe sociale bewegingen behoren. De recente sociale bewegingen zijn alle groepen in de witte beweging (opgericht ten tijde van de zaak-Dutroux), de zelfhulpiga's en de slachtofferbewegingen. Wanneer er dus in het artikel sprake is van 'bewegingen' gaat het concreet over 'bewegingsorganisaties'.

5. Concrete onderzoekshypothesen

Nu we weten welk datamateriaal we ter beschikking hebben, kunnen we onze vier algemene hypothesen – de institutionaliseringshypothese, de spektakelhypothese, de relevantiehypothese en de zero-sumhypothese – meer concreet gaan vertalen en verfijnen in subhypothesen. We hebben vier variabelen: de tijd (1991-2000), de vermelding van een bewegingsorganisatie, de vermelding van de standpunten van een bewegingsorganisatie en de betogingen georganiseerd door dezelfde bewegingsorganisaties. In tabel 1 zijn alle hypothesen samengebracht.

Zoals te zien is in de tabel zijn de hypothesen H1.1 en H3.1 identiek. Als ze bevestigd worden, kunnen we dus strikt gezien niet uitmaken welke van beide algemene hypothesen, de institutionaliseringshypothese of de spektakelhypothese, opgaat. Beide hypothesen suggereren immers hetzelfde eindresultaat, met name dat de nieuwsaandacht als volgt verdeeld is: oude sociale bewegingen > nieuwe sociale bewegingen > recente sociale bewegingen. In de empirische analyse zullen we deze en alle andere hypothesen toetsen.

Tabel 1: Overzicht van de concrete onderzoekshypothesen

Institutionaliseringshypothese	
H1.1	Oude sociale bewegingen krijgen meer nieuwsaandacht dan nieuwe sociale bewegingen, en nieuwe sociale bewegingen op hun beurt meer dan recente sociale bewegingen
H1.2	Het standpunt van oude sociale bewegingen wordt meer vermeld dan het standpunt van nieuwe sociale bewegingen, en dat van de nieuwe sociale bewegingen meer dan van de recente sociale bewegingen
H1.3	In de loop der tijd neemt het aantal vermeldingen van nieuwe sociale bewegingen toe (wegens geleidelijke institutionalisering)
H1.4	De aandacht voor oude sociale bewegingen staat los van hun betogingsactiviteit
Spektakelhypothese	
H2.1	Nieuwe sociale bewegingen krijgen meer nieuwsaandacht dan recente sociale bewegingen, en recente sociale bewegingen op hun beurt meer dan oude sociale bewegingen
H2.2	De aandacht voor recente sociale bewegingen hangt in zeer sterke mate samen met hun betogingsgraad
H2.3	De aandacht voor nieuwe sociale bewegingen hangt zeer nauw samen met hun betogingsgraad
Relevantiehypothese	
H3.1	Oude sociale bewegingen krijgen meer nieuwsaandacht dan nieuwe sociale bewegingen, en zij op hun beurt meer dan recente sociale bewegingen
H3.2	Het standpunt van oude sociale bewegingen wordt meer vermeld dan het standpunt van recente sociale bewegingen, en dat van de nieuwe sociale bewegingen meer dan van de recente sociale bewegingen
H3.3	In de loop der tijd neemt het aantal vermeldingen van nieuwe sociale bewegingen toe (wegens toenemende relevantie)
Zero-sumhypothese	
H4.1	De totale nieuwsaandacht voor de verschillende soorten bewegingen samen blijft min of meer stabiel
H4.2	De aandacht voor nieuwe sociale bewegingen en recente sociale bewegingen is onderling afhankelijk; de aandacht voor oude sociale bewegingen is minder afhankelijk van de aandacht voor nieuwe sociale bewegingen en recente sociale bewegingen

6. Analyse

6.1 Media-aandacht: vermeldingen van de verschillende soorten bewegingen in het nieuws

In tabel 2 zijn de basisgegevens opgenomen. Ze wijzen op een dominantie van de oude sociale bewegingen in de Vlaamse kranten. De oude bewegingen komen veel meer aan bod dan de nieuwe of de recente bewegingen: ruim 70 procent van alle voorpaginaberichtgeving over sociale bewegingsorganisaties heeft op hen betrekking. Iets meer dan een kwart van de berichtgeving beslaat de nieuwe sociale bewegingen, en de recente sociale bewegingen moeten het stellen met goed anderhalve procent.

Tabel 2: *Bewegingsvermeldingen per krant (in procent)*

	<i>De Morgen</i> (N=833)	<i>Het Laatste Nieuws</i> (N=1.000)	<i>De Standaard</i> (N=2.270)	Totaal
Oude sociale bewegingen	63,9	71,4	75,3	70,6
Nieuwe sociale bewegingen	34,5	22,9	24,4	27,6
Recente sociale bewegingen	1,7	5,3	0,3	1,7
TOTAAL	100,0	100,0	100,0	100,0
Totaal aandeel berichtgeving per krant over alle bewegingen	35,1	18,4	46,4	100,0

BRON: M²P Agendasettingsbestand, 2000.

Ook tussen de kranten blijken er grote verschillen te bestaan. *De Standaard* neemt bijna de helft van de bewegingsberichtgeving voor zijn rekening, gevolgd door *De Morgen* met eenderde en *Het Laatste Nieuws* ver achter zich latend met nog geen vijfde van de totale berichtgeving. Die laatste is veruit de meest populaire krant van de drie – zowel qua lezers als qua tabloid-gehalte. Dat blijkt ook uit de bewegingsspecifieke berichtgeving: het merendeel van de berichtgeving over de recente en bijzonder emotionele sociale bewegingen was hierin te vinden. *Het Laatste Nieuws* heeft ook een meer rechts sociaal-economisch profiel (rechts-liberale krant) en besteedt samen met *De Standaard* meer aandacht aan de oude sociale bewegingen. Alleen in *De Morgen*, een eerder linkse krant, halen de nieuwe sociale bewegingen frequent de voorpagina. Die profielen stemmen overeen met vaststellingen die elders reeds eerder over deze drie kranten gedaan werden (Manssens & Walgrave, 1998).

Belangrijker dan die verschillen tussen de kranten is de constatering dat de oude sociale bewegingen het sterkst vertegenwoordigd zijn in alle dagbladen. Dit blijkt ook uit de top twintig van meest vernoemde bewegingsorganisaties die te vinden is in tabel 3.

Er zijn zes nieuwe sociale bewegingsorganisaties in de lijst terug te vinden, maar deze maken samen slechts 15 procent van het totaal aantal vermeldingen in de top twintig uit. De vernoemingen van deze eerste twintig bewegingsorganisaties staan samen voor net geen 60 procent van het totale aantal vermeldingen: 50 procent oude en 10 procent nieuwe bewegingsorganisaties. Als we die verschillende veel genoemde nieuwe sociale bewegingsorganisaties wat meer van naderbij bekijken, dan valt het op dat het dikwijls om gevestigde organisaties gaat, waarvan we in zekere zin zelfs kunnen twifelen of het om echt nieuwe sociale bewegingsorganisaties gaat. Beide hulp-NGO's in de top twintig, het Rode Kruis en Artsen Zonder Grenzen, behoren zeker niet tot de nieuwe sociale bewegingen *sensu stricto*. Met uitzondering van Gaia zijn ook beide andere nieuwe bewegingsorganisaties in tabel 3, Bond Beter Leefmilieu en Greenpeace, sterk uitgebouwde en geprofessionaliseerde organisaties. Ze zijn uitgegroeid tot erkende middenveldspelers met een relatief grote achterban en beschikken over betrekkelijk veel financiële middelen. Het gaat hier dus om bewegingsorganisaties die een verregaand institutionaliseringsproces achter de rug hebben, en qua structuur en werking waarschijnlijk het meest geëvolueerd zijn in de richting van de oude sociale bewegingen. Greenpeace, bijvoorbeeld, zou van een informele, participatief-democratische organisatie geëvolueerd zijn naar een multinationale, hiërarchisch gelaagde structuur (Wapner, 1996).

Tabel 3: Vermelde bewegingsorganisaties aflopend naar aantal vermeldingen (N=2270)

Positie	Bewegingsorganisatie	# vermeldingen	Type beweging
1	ABVV (vakbond)	258	Oud
2	ACV (vakbond)	248	Oud
3	ACOD (vakbond)	130	Oud
4	VBO (werkgeversorganisatie)	96	Oud
5	ACW (werknemersbeweging)	75	Oud
6	Boerenbond (boerenorganisatie)	60	Oud
7	NCMV (werkgeversorganisatie)	47	Oud
8	Artsen Zonder Grenzen (hulp-NGO)	46	Nieuw
9	Greenpeace (milieuorganisatie)	45	Nieuw
10	CVCC (vakbond)	44	Oud
11	Rode Kruis (hulp-NGO)	44	Nieuw
12	ACLVB (vakbond)	42	Oud
13	LBC (vakbond)	39	Oud
14	CCOD (vakbond)	37	Oud
15	Bond Beter Leefmilieu (milieuorganisatie)	32	Nieuw
16	BBTK (vakbond)	31	Oud
17	VEV (werkgeversorganisatie)	31	Oud
18	VSOA (onderwijsorganisatie)	26	Oud
19	Amnesty International (mensenrechtenorganisatie)	26	Nieuw
20	Gaia (dierenrechten)	26	Nieuw

BRON: M²P Agendasettingsbestand, 2000.

Er is dus ontegenzeggelijk sprake van een veel grotere aanwezigheid van oude sociale bewegingsorganisaties in de nieuwsberichtgeving. De nieuwe sociale bewegingen die toch het nieuws halen zijn bovendien de meest uitgebouwde en geïnstitutionaliseerde. Subhypothese H1.1 van de institutionaliseringshypothese wordt bevestigd, voor subhypothese H2.1 van de spektakelhypothese kan geen ondersteuning worden gevonden. Gezien de aard van de nieuwe sociale bewegingsorganisaties waarover het meeste bericht wordt, lijkt de meeraandacht voor de oude sociale bewegingen misschien toch eerder verband te houden met de institutionaliserings- dan met de relevantiehypothese (H3.1). Bewegingen krijgen meer media-aandacht naarmate ze meer geïnstitutionaliseerd zijn, meer middelen hebben en dus ook meer de mogelijkheid hebben om zichzelf in te schakelen binnen de nieuwsroutines. Daarbij staan oude sociale bewegingen op kop, gevolgd door de meest geïnstitutionaliseerde nieuwe sociale bewegingen.

6.2 Halen de standpunten van de bewegingen het nieuws?

De oude sociale bewegingen komen meer in het nieuws, maar wordt hun standpunt ook meer vermeld? Zowel de institutionaliseringshypothese (H1.2) als de relevantiehypothese (H3.2)

gaan daarvan uit. Die verwachtingen worden bevestigd. Uit tabel 4 blijkt ondubbelzinnig dat de oude sociale bewegingen het vaakst hun eigen standpunten voorbij de nieuwspoorten krijgen. De recente sociale bewegingen volgen op een hele afstand achter de nieuwe.

Tabel 4: Vermelding standpunt van de beweging. Percentage 'ja'

	Standpunt vermeld (N=1342)
Oude sociale bewegingen (N=1672)	60,0
Nieuwe sociale bewegingen (N=655)	49,2
Recente sociale bewegingen (N=40)	42,5

BRON: M²P Agendasettingsbestand, 2000.

Hoe meer geïnstitutionaliseerd en hoe machtiger de bewegingen (relevantie), hoe meer ze niet alleen het nieuws halen maar hoe meer hun *versie* van de feiten aan bod komt, hoe meer ze de mogelijkheid hebben om mee te wedijveren voor het opleggen van de eigen definitie van de situatie, hoe meer ze de kans krijgen hun *frame* met de lezers mee te geven. Het lijkt er dus op dat de oude sociale bewegingen in België inderdaad zijn uitgegroeid tot een betrouwbare elitebron, tot erkende spelers op het middenveld die officiële verklaringsmodellen hebben te bieden, wat hun een rechtstreeks voordeel oplevert in de berichtgevingscijfers.

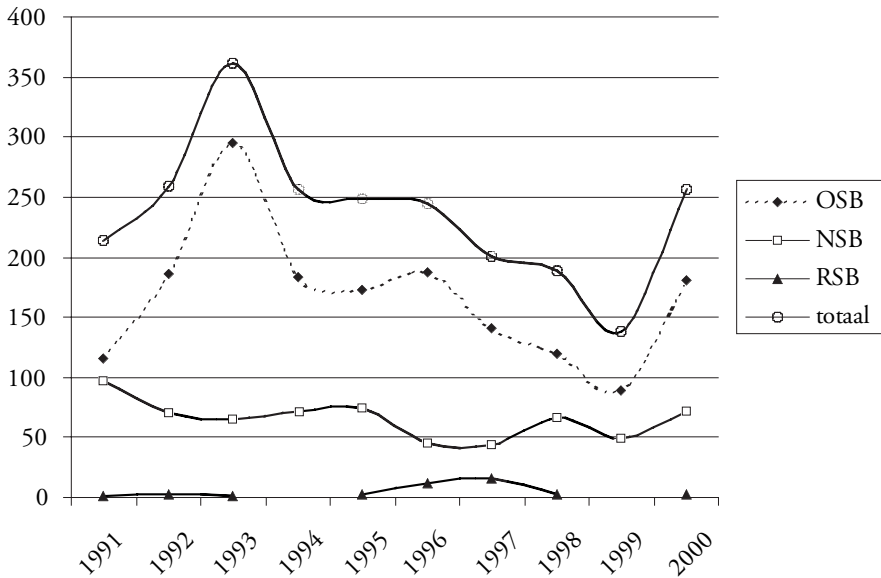
6.3 Zijn er evoluties in de vermeldingen van de verschillende soorten bewegingen over de tijd heen?

Doordat onze mediadata zich over tien jaar uitspreiden, kunnen we de zero-sumhypothesen toetsen (H4.1 en H4.2). We veronderstelden ook binnen de institutionaliseringshypothese en de relevantiehypothese dat de aandacht voor de nieuwe sociale bewegingen geleidelijk zou stijgen omdat ze zouden zijn uitgegroeid tot grote organisaties (H1.3) en gedurende de jaren negentig politiek een grotere rol zouden zijn gaan spelen (H3.3). In figuur 1 zijn de absolute aantallen opgenomen van de berichtgeving over elke soort beweging in elk van de tien betrokken jaren apart.

Op geen enkel moment in de tijd overtreft de berichtgeving over de nieuwe sociale bewegingen die over de oude sociale bewegingen. De enige keer dat de nieuwe sociale bewegingen de oude kunnen benaderen, is in het begin van het jaar 1991, bij het uitbreken van de eerste Golfoorlog. De dominantie van de oude sociale bewegingen wordt op jaarbasis dus bevestigd. Dat de nieuwe sociale bewegingen door stijgende institutionalisering en relevantie door de jaren heen geleidelijk aandacht zouden winnen, wordt door de cijfers zeker niet bevestigd. H1.3 kan niet worden bevestigd. Er zijn geen duidelijke lineaire tendensen, voor geen enkel van de drie typen bewegingen.

Ook de totale nieuwsaandacht voor sociale bewegingen vertoont geen duidelijk te verkla-

Figuur 1: Voorpaginameldingen van de oude (OSB), nieuwe (NSB) en recente (RSB) sociale bewegingen per jaar

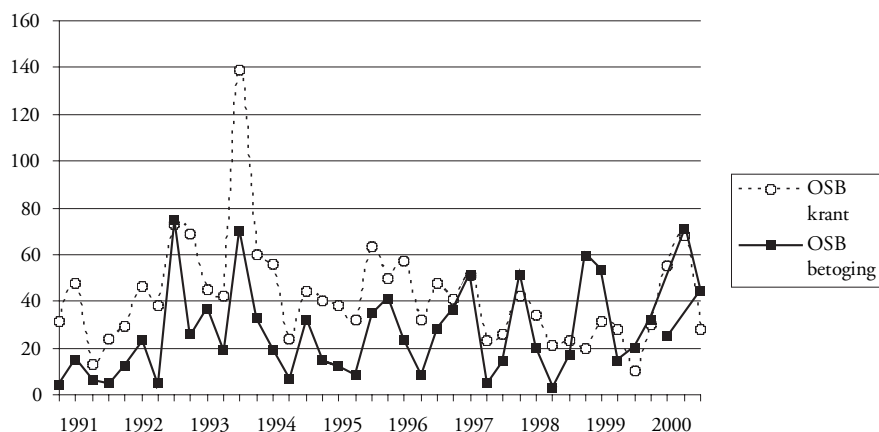

ren tendensen, en uit figuur 1 blijkt ook dat de totale media-aandacht voor sociale bewegingen sterk fluctueert. Subhypothese H4.1 van de zero-sumhypothese kan dus niet worden ondersteund. De tweede subhypothese stelde dat vooral de nieuwe en recente sociale bewegingen met elkaar wedijveren om media-aandacht. Het is visueel merkbaar in de grafiek dat de berichtgeving over de nieuwe sociale bewegingen plots daalt in 1996 en 1997 net op het moment dat de recente bewegingen, door de zaak-Dutroux en de Witte Mars, in opmars zijn. De aandacht voor de recente sociale bewegingen is echter van korte duur. Vanaf 1998 wordt er nog maar zeer weinig over gerept, en vanaf 1999 is de nieuwe sociale-bewegingsberichtgeving al terug gestegen tot boven het gemiddelde. De recente sociale bewegingen was dus maar een zeer kort leven in de media beschoren; hoe plots ze in de media verschenen en 'gehypet' werden, hoe snel en abrupt ze weer in het niets vergleden. Op jaarbasis is de correlatie tussen aandacht voor nieuwe en recente sociale bewegingen $-0,828$ (sig. $<0,05$), wat de tweede zero-sumsubhypothese bevestigt. De aandacht voor de oude sociale bewegingen staat helemaal los van de aandacht voor de beide andere soorten bewegingen, er is geen significant verband op jaarbasis, noch op kwartaalbasis.

6.4 Media-aandacht en betogingsactiviteit

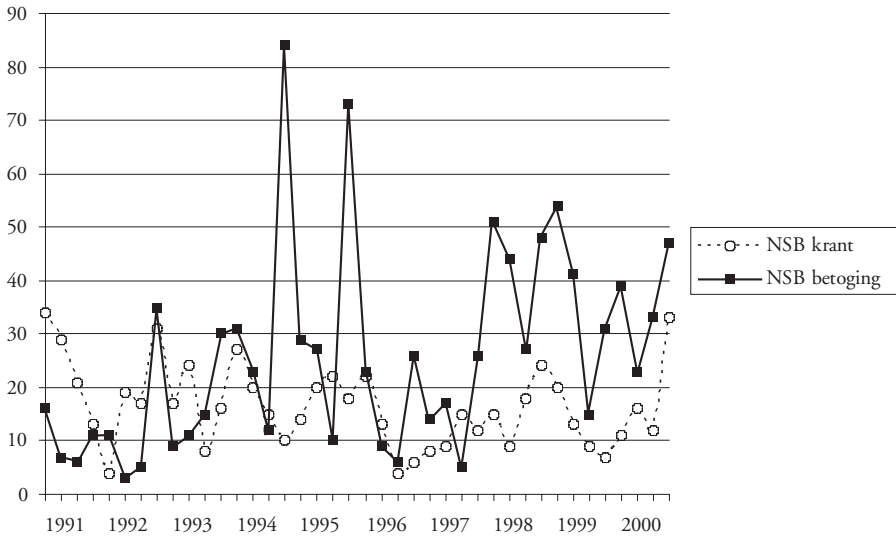
De spektakelhypothese (H2.2 en H2.3) en de institutionaliseringshypothese (H1.4) veronderstellen een verband tussen de actiegraad, de mate waarin sociale bewegingen de straat op gaan, en de nieuwsaandacht voor die bewegingen. Oude sociale bewegingen hebben geen betogingen nodig om het nieuws te halen, terwijl de nieuwe en zeker de recente sociale bewegingen niet zonder acties kunnen om media-aandacht te trekken. Ons betogingsbestand dat de gehele jaren negentig omvat leert ons dat, globaal genomen, de oude sociale bewegingen *niet* vaker de straat op gaan dan de nieuwe sociale bewegingen. Beide typen bewegingen hebben gedurende tien jaar ongeveer even vaak betoogd, respectievelijk 1073 en 1027 keer. De recente bewegingen kwamen met een totaal van 53 geregistreerde betogingen heel wat minder op straat. Alleen al de vergelijking van het totale betogingsaandeel en het totale media-aandachtsaandeel van beide bewegingen, doet vragen rijzen bij de spektakelhypothese. Figuur 2 en figuur 3 bevatten de gegevens, over de jaren heen (op kwartaalbasis), inzake media-aandacht voor de betrokken bewegingen en het aantal betogingen dat ze in dezelfde periode op touw zetten. Tabel 5 is een correlatiematrix waarin de correlaties (op kwartaalbasis, dus N=40) tussen media-aandacht en betogingsaantallen zijn weergegeven. Wat leren deze bevindingen ons?

Figuur 2: Aantal betogingen van en voorpaginaberichtgeving over de oude sociale bewegingen, per kwartaal

Wat de oude sociale bewegingen betreft, gaat de institutionaliseringshypothese op het gebied van betogingen *niet* op. Zoals visueel valt vast te stellen in figuur 2 is er wel degelijk een sterke samenhang tussen betogingsactiviteit en media-aandacht (correlatie +0,585). Als de oude bewegingen meer op straat komen, stijgt ook de media-aandacht voor de bewegingen. Ook oude sociale bewegingen maken dus gebruik van straatacties om de aandacht op zich te vesti-

Figuur 3: Aantal betogingen van en voorpaginaberichtgeving over de nieuwe sociale bewegingen, per kwartaal

gen. Ze zijn blijkbaar nog niet zo geïnstitutionaliseerd dat ze het helemaal zonder kunnen stellen. Subhypothese H1.4 moet dus verworpen worden, want ze stelde een afwezigheid van die relatie voorop. Het lijkt erop dat de oude sociale bewegingen met hun betogingen dus heel gemakkelijk het nieuws halen. Het zou kunnen dat dat met de relevantie van die acties te maken heeft. Wanneer oude sociale bewegingen betogen, is dat politiek relevant nieuws. Een politieke grootheid roert zich op de straat!

Het spektakelgehalte van die betogingen mag dan misschien laag liggen, dat zou gecompenseerd kunnen worden door de grote politieke betekenis van de betogingen van de oude sociale bewegingen (relevantiehypothese). Bovendien is het mogelijk dat de professionele communicatie van de oude sociale bewegingen ook slaat op de manier waarop ze de aandacht van de pers op hun acties weten te vestigen. Als oude sociale bewegingen op straat komen wordt dat heel lang van tevoren aangekondigd; er is een persconferentie, de persmappen liggen klaar en de bewegingsleiders zijn beschikbaar voor interviews (institutionaliseringshypothese). Misschien hebben oude sociale bewegingen de betogingen minder nodig om het nieuws te halen zoals H1.4 zegt, maar maken ze bijzonder goed gebruik van die gelegenheid om de aandacht op zich te trekken.

Ook voor de nieuwe sociale bewegingen gaat onze betogingsverwachting niet op. Daar waar we op basis van de spektakelhypothese een verband hadden verwacht tussen betogingsactiviteit en mediaberichtgeving, is daar noch visueel (figuur 3) noch statistisch (correlatie van 0,044 in tabel 5) sprake van. Als nieuwe sociale bewegingen meer op straat komen, halen ze

Tabel 5: *Correlaties tussen media-aandacht en betogingsaantallen, op kwartaalbasis (N=40)*

	Oude sociale bewegingen	Nieuwe sociale bewegingen krant	Recente sociale bewegingen krant	Oude sociale bewegingen betoging	Nieuwe sociale bewegingen betoging	Recente sociale bewegingen betoging
Oude sociale bewegingen krant		0,107	-0,107	0,585**	0,082	0,224
Nieuwe sociale bewegingen krant		–	-0,194	0,106	0,044	-0,239
Recente sociale bewegingen krant			–	0,089	-0,205	0,284
Oude sociale bewegingen betoging				–	0,463**	-0,075
Nieuwe sociale bewegingen betoging					–	-0,218
Recente sociale bewegingen betoging						–

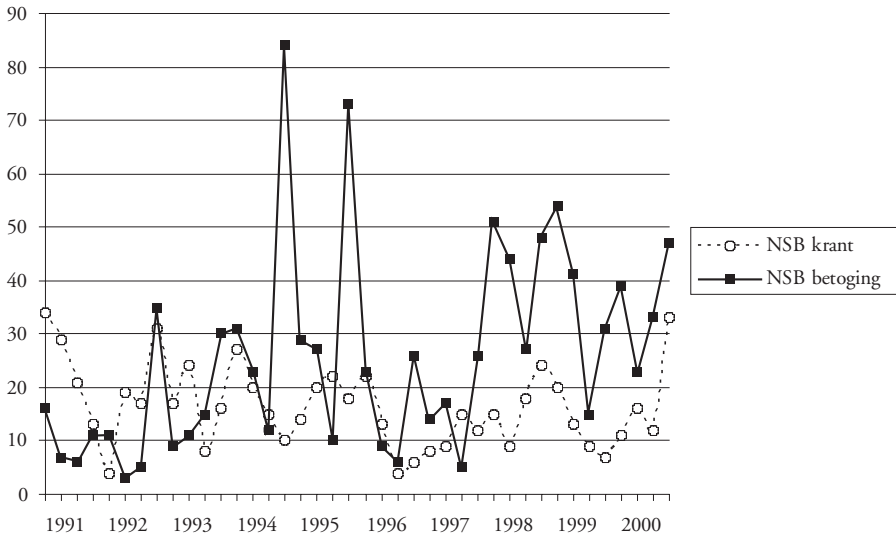
** = $p < 0,01$ BRON: M²P Agendasettingsbestand, 2000.

het nieuws *niet* meer. Subhypothese H2.3 wordt verworpen. Hier spelen de beperkingen van het gebruikte betogingsbestand ons misschien parten. Als dat ook de minder conventionele, meer directe en radicale acties zou bevatten – acties die vooral aan de nieuwe sociale bewegingen worden toegeschreven en die ‘spektakel’ opleveren – dan zou er misschien wel een samenhang tussen acties en aandacht zijn.

Voor de recente sociale bewegingen hebben we geen figuur gemaakt, omdat de aantallen te klein zijn om een goede visuele voorstelling te maken. De correlatiematrix leert ons genoeg. Het verband tussen betogingsactiviteit en mediavermeldingen is positief (correlatie van +0,284) – zoals verwacht binnen de spektakelhypothese – maar het is niet significant. Meer waarnemingen zouden het verband significant kunnen maken, maar voorlopig kunnen we hypothese H2.2 dus niet concreet bevestigen.

Tot slot springt er nog een correlatie in het oog: er is een sterk, significant positief verband tussen het op straat komen van de oude en van de nieuwe sociale bewegingen (correlatie van 0,463). In figuur 4 wordt dit verband grafisch weergegeven. Hier wordt duidelijk dat er op straat zeker *geen* sprake is van een *zero-sum game*. Wel integendeel, oude en nieuwe sociale bewegingen komen in dezelfde periodes op straat en wisselen elkaar dus niet af. In de sociale-bewegingsliteratuur is er in dat verband sprake van protestgolven of protestcycli (Tarrow, 1998), waarbij verschillende bewegingen in een land op hetzelfde moment actief worden en actie gaan voeren, om daarna samen weer in een latente fase van non-activiteit te verzeilen. Dat heeft te maken met de ‘politieke opportuniteitsstructuur’ die wijzigt en bepaalde openingen laat voor bewegingsactiviteit *tout court*. Gevolg is dus dat de oude en nieuwe bewegingen in

Figuur 4: Aantal betogingen van oude en nieuwe sociale bewegingen per kwartaal

België in dezelfde periodes de straat op gaan, waardoor de nieuwsmedia de keuze moeten maken aan welke soort beweging ze (het meeste) aandacht besteden. Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat deze afweging meestal in het voordeel van de oude sociale bewegingen uitkomt, maar of dit te wijten is aan hun grotere institutionalisering of hogere relevantie is helaas niet uit te maken.

7. Conclusies en discussie

Ter conclusie keren we even terug naar de opsomming van alle hypothesen in tabel 1. Het is duidelijk dat de spektakelhypothese moet worden verworpen. Geen enkele van de concrete subhypothesen die we uit de spektakelhypothese afleidden, hebben we kunnen ondersteunen; alleen over H2.2 bestaat enige twijfel. Het evenementgehalte van de sociale actievoering door de nieuwe en de recente sociale bewegingen staat niet garant voor berichtgeving in de media. Uiteraard moet deze conclusie met de nodige omzichtigheid getrokken worden, gezien de enge definitie van betoging die we hanteerden.

Ook betreffende de zero-sumhypothese zijn de bevindingen niet integraal bevestigend. De totale nieuwsaandacht voor sociale bewegingen varieert sterk, waardoor de eerste subhypothese moet worden verworpen. Enkel tussen de nieuwe en de recente sociale bewegingen lijkt er zich inderdaad (alleen op jaarbasis weliswaar) een *trade-off* voor te doen. We kunnen de tweede zero-sumhypothese voorzichtig en gedeeltelijk aanvaarden.

Blijven over de institutionaliserings- en de relevantiehypothese. De cruciale verwachtingen inzake meeraandacht voor de oude sociale bewegingen en een frequentere vermelding van het standpunt van deze bewegingen worden krachtig ondersteund door de data. Maar dat de nieuwe sociale bewegingen in de loop der tijd zouden institutionaliseren, en dat hun media-aandacht daardoor met de jaren zou toenemen, bleek helemaal niet te kloppen. In de loop van de jaren negentig bleven de nieuwe sociale bewegingen lichte organisaties; ze bleven politieke buitenstaanders die ook in de ogen van de media gedurende die tien jaren dus niet groter of belangrijker geworden waren.

Merkwaardig is ook dat juist de oude sociale bewegingen dankzij hun betogingen blijkbaar de media-agenda naar hun hand weten te zetten. Maar hoe zou het komen dat we bij de nieuwe sociale bewegingen geen verband tussen betogen en het nieuws halen kunnen vaststellen? Zoals gezegd komen oude en nieuwe sociale bewegingen binnen dezelfde periodes op straat. Op zulke ogenblikken moeten de media dus kiezen: zowel de oude als de nieuwe sociale bewegingen vragen de media om aandacht, en dan kiezen de Vlaamse journalisten blijkbaar voor de oude sociale bewegingen. Jammer genoeg laten onze gegevens het niet toe om uit te maken of deze afweging te wijten is aan de institutionalisering van de oude sociale bewegingsorganisatie, of eerder aan hun maatschappelijke relevantie.

We blijven dus onzeker over het relatieve belang van de institutionalisering en de relevantie van de sociale bewegingen om het nieuws te halen. Maar, eerder stelden we al dat binnen de nieuwe sociale bewegingen vooral de sterke, geïnstitutionaliseerde organisaties, die sterk op de oude sociale bewegingen lijken, het laken naar zich toe trekken. Wat ons doet vermoeden dat er vooral institutionaliseringsredenen zijn voor het overwicht van de oude sociale bewegingen, al hebben we daar geen bewijs voor. De exacte oorzaken voor het overwicht van de oude sociale bewegingen – institutionalisering of relevantie – mogen dan open blijven, over de gevolgen ervan is er minder onduidelijkheid. Men zou van een ‘Matteüs-effect’ kunnen spreken: de bewegingen die sterk zijn, worden door de media nog sterker gemaakt. De nieuwe, minder geïnstitutionaliseerde bewegingen hebben het extra lastig om tot de mediaberichtgeving door te dringen, terwijl net zij die aandacht nochtans het meeste nodig hebben. Zij zijn het meest afhankelijk van de media om hun boodschap te verspreiden en om met hun achterban te communiceren, want ze beschikken over weinig of geen eigen organisatorische kanalen (ledenlijsten, lokale afdelingen, ledenbladen...).

De mate van publieke openbaarheid van een conflict is een belangrijke troef voor sociale bewegingen zowel tegenover hun tegen- als hun medestanders, en net de media bewerkstelligen die openbaarheid. Zonder gemediatiseerd protest kunnen de nieuwe bewegingen nooit de aandacht van de publieke opinie trekken. Niet toevallig gaan bewegingsparticipatie en het lezen van kranten in Vlaanderen hand in hand.

Noten

1. Joris Verhulst & Stefaan Walgrave. Onderzoeksgroep Media, Middenveld en Politiek (M²P). Universiteit Antwerpen (UA). Departement Politieke Wetenschappen. Korte Sint-Annastraat 6. B-2000 Antwerpen. België. E-mailadressen: joris.verhulst@ua.ac.be en stefaan.walgrave@ua.ac.be.

Literatuur

- Barker-Plummer, B. (2002). Producing Public Voice: Resource Mobilization and Media Access in the National Organization for Women. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 79, 188-205.
- Boorstin, D. (1971). *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*. New York: Athenaeum.
- Buechler, S.M. (1995). New Social Movement Theories. *Sociological Quarterly*, 36, 441-464.
- Carroll, W.K. & Ratner, R.S. (1999). Media Strategies and Political Projects: A Comparative Study of Social Movements. *Canadian Journal of Sociology*, 24, 1-34.
- Cooper, A.H. (2002). Media framing and social movement mobilization: German peace protest against INF missiles, the Gulf War, and NATO peace enforcement in Bosnia. *European Journal of Political Research*, 41, 37-80.
- Fillieule, O. (1998). 'Plus ça change, moins que ça change.' Demonstrations in France During the Nineteen-Eighties. In D. Rucht, R. Koopmans & F. Neidhardt (eds.), *Acts of Dissent – New Developments in the Study of Protest* (pp. 199-226). Berlin: edition Sigma.
- Fraser, N. (1995). From redistribution to recognition? Dilemma's of justice in a 'post-socialist' age. *New Left Review*, 212, 68-93.
- Gamson, W.A., Croteau, D., Hoynes, W. & Sasson, T. (1992). Media Images and the Social Construction of Reality. *Annual Review of Sociology*, 18, 373-393.
- Gamson, W.A. & Modigliani, A. (1989). Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology*, 95, 1-37.
- Gamson, W.A. & Wolfsfeld, G. (1993). Movements and Media as Interacting Systems. *ANNALS, The American Academy of Political and Social Science*, 528, 114-125.
- Gans, H.J. (1979). *Deciding What's News – a Study of CBS Evening News, NBC nightly News, Newsweek and Time*. New York: Vintage book – Random House.
- Gitlin, T. (1980). *The Whole World is Watching: Mass Media in the making and unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Gurevitch, M & Levy, M. (1985). *Mass Communication Review Yearbook 5*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Goldenberg, E. (1975). *Making the Papers*. Lexington: D.C. Heath.
- Hocke, P. (1998). Determining the Selection Bias in Local and National Newspaper Reports on Protest Events. In D. Rucht, R. Koopmans & F. Neidhardt (eds.), *Acts of Dissent – New Developments in the Study of Protest* (pp. 131-164). Berlin: edition Sigma.
- Knoke, D. (2001). *Changing Organizations: Business Networks in the New Political Economy*. Boulder: Westview Press.

- Kriesi, H., Koopmans, R. & Duyvendak, J.-W. (eds.) (1995). *New Social Movements in Western Europe: A Comparative Analysis*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Laraña, E., Johnston, H. & Gusfield, J.R. (eds.) (1994). *New Social Movements – From Ideology to Identity*. Philadelphia: Temple University Press.
- Lijphart, A. (1999). *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale: Yale University Press.
- Manssens, J. en Walgrave, S. (1998). Populair en/of kwaliteit? De Vlaamse pers over de zaak-Dutroux. *PSW-papers*, 2, 10, 2-35.
- McCarthy, J.D., McPhail, C., Smith, J. & Crislock, L.J. (1998). Electronic and Print Media Representations of Washington, D.C. Demonstration, 1982 and 1991: A Demography of Description Bias. In D. Rucht, R. Koopmans & F. Neidhardt (eds.), *Acts of Dissent – New Developments in the Study of Protest* (pp. 113-130). Berlin: edition Sigma.
- McLeod, D.M. (1995). Communicating deviance: The effects of television news coverage of social protest. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 39, 4-19.
- McPhail, C. & Schweingruber, D. (1998). Unpacking Protest Events: A Description Bias Analysis of Media Records with Systematic Direct Observations of Collective Action – The 1995 March for Life in Washington, D.C. In D. Rucht, R. Koopmans & F. Neidhardt (red.), *Acts of Dissent – New Developments in the Study of Protest* (pp. 164-198). Berlin: edition Sigma.
- McQuail, D.S. (2000). *Mass Communication Theory*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.
- Meyer, D.S. & Tarrow, S. (1998). *The Social Movement Society*. Lanham/Boulder/New York/Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Molotch, H. (1979). Media and Movements, in M. N. Zald & J.D. McCarthy (eds.), *The Dynamics of Social Movements – Resource Mobilization, Social Control and Tactics*. Cambridge: Winthrop Publishers.
- Norris, P., Walgrave, S. & Van Aelst, P. (2005). Who demonstrates? Anti-state rebels or conventional participants? Or everyone? *Comparative Politics*, 37, 189-206.
- Oliver, P.E. & Maney, G.M. (2000). Political Processes and Local Newspaper Coverage of Protest Events: From Selection Bias to Triadic Interactions. *American Journal of Sociology*, 106, 463-505.
- Oliver, P.E. & Myer, D.J. (1999). How Events Enter the Public Sphere: Conflict, Location, and Sponsorship in Local Newspaper Coverage of Public Events. *American Journal of Sociology*, 105, 38-87.
- Raschke, J. (1985). *Soziale Bewegungen. Ein historisch-systematischer Grundriß*. Frankfurt/New York: Campus.
- Ryan, C., Carragee, K.M. & Schwerner, C. (2001). Theory into Practice: Framing, the News Media and Collective Action, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45, 175-182.
- Shoemaker, P.J., & Reese, S.D. (1991). *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. White Plains, NY: Longman
- Smith, J., McCarthy, J.D., McPhail, C. & Boguslax, A. (2001). From protest to agenda build-

- ding: Description bias in media coverage of protest events in Washington, D.C. *Social Forces*, 79, 1397-1424.
- Smith, P. (1999). Political Communication in the UK: A Study of Pressure Group Behaviour. *Politics*, 19, 21-27.
- Tarrow, S. (1998). Studying Contentious Politics: From Event-ful History to Cycles of Collective Action. In D. Rucht, R. Koopmans & F. Neidhardt (eds.), *Acts of Dissent – New Developments in the Study of Protest* (pp. 33-64). Berlin: edition Sigma.
- Van Aelst, P. & Walgrave, S. (1999). De stille revolutie op straat. Betogen in België in de jaren '90. *Res Publica*, 41, 41-64.
- Vasterman, P. & Aerden, O. (1995). *De context van het nieuws*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Vriamont, B. (1994). Nieuwe sociale bewegingen en de media. In H. Verstraeten & P. Perceval (red.), *Media en Maatschappij 2* (pp. 40-58). Brussel: VUBPress.
- Walgrave, S. (1992). Nieuwe sociale bewegingen: een type van sociale bewegingen. *Tijdschrift voor Sociologie*, 13, 71-104.
- Walgrave, S. (1997). 'Maatschappelijk draagvlak' als alibi: macht en tegenmacht inzake milieubeleid op het middenveld. *Res Publica*, 39, 331-356.
- Walgrave, S. & Rihoux, B. (1997). *Van emotie naar politieke commotie. De Witte Mars: één jaar later*. Leuven: Uitgeverij Van Halewyck.
- Walgrave, S. & Manssens, J. (1998). De Witte Mars als product van de media: De pers als mobilisatiealternatief voor bewegingsorganisaties. *Sociologische Gids*, 45, 340-375.
- Walgrave, S. & Manssens, J. (2000). The Making of the White March. *Mobilization*, 5, 217-240.
- Walgrave, S. & Verhulst, J. (2006). Towards 'new emotional movements'? A comparative exploration into a specific movement type. *Social Movement Studies*, te verschijnen.
- Wapner, P. (1996). *Environmental Activism and World Politics*. Albany: State University of New York Press.
- Witte, E. (2002). *Media & Politiek. Een inleiding tot de literatuur*. Brussel: VUBPRESS.